

RICHARD HOLT

Huliganii britanici

Huliganismul este o excepție de la regula că presa se interesează exclusiv de victorii, recorduri și viața particulară a vedetelor. În ultimii ani, agresiunea colectivă manifestată de grupuri de fani tineri a produs un soi de «panică morală» în presă. Huliganismul în fotbal a fost reperat ca problemă socială majoră. Nu numai că a provocat condamnarea generală dar a produs un număr destul de însemnat de analize sociologice, atrăgând după sine vii dezbateri asupra originilor și naturii fenomenului. Istoricul este interesat în special de problema continuității și discontinuității acestui comportament uman. Oare anii '60 au fost martorii rupturii dintre forma și conținutul comportamentului colectiv al spectatorilor tineri din clasa muncitoare? Să fie acest nou val de huliganism în fotbalul britanic doar o continuare a vechilor tradiții pe care acum nu mai suntem dispuși să le tolerăm, fiind nerăbdători să le dăm în vileag?

Discuțiile serioase în jurul fenomenului au început cu o dezbatere privind rolul presei în prezentarea incidentelor violente produse la meciurile de fotbal. S-a susținut că transformarea în fapt senzațional a unor forme relativ minore de scandal a inventat huliganismul ca «problemă socială». Tinerii fani au preluat noua identitate de «huligan», creată de ziaristii dornici să trezească indignarea publică. Titluri ca «SĂLBATI-

---

Această istorie a sportului – Sport and the British – este mai curând un studiu al mentalităților din ultimii 200 de ani. Lector la Catedra de Istorie a Universității Stirling, Richard Holt nu omite nici o relație care ar putea lumina impactul sportului asupra vieții cotidiene: jocurile de noroc, violența și atitudinile față de violență, naționalismul și rolul sportului în susținerea identității masculine sunt atent cercetate. Două calități esențiale se remarcă: rigoarea detaliului și inteligența argumentului.

Fragmentele traduse fac parte din capitolul «Commercialism and Violence».

CI! ANIMALE!» sau «BICIUIȚI-I» sau «FĂRÂMAȚI-I PE ASASINII ĂȘTIA» au încurajat publicul să-i trateze pe tinerii fani de fotbal ca și cum ar fi criminali, iar fanii înșiși au intrat într-un rol pus lor la dispoziție. Garry Whannel a depistat patru teme principale ale huliganismului fotbalistic în presa anilor '70: fanii apăreau ca «fără minte/nesimțitori», «maniaci/lunatici», «jivine/neoameni» (ceea ce i-a făcut pe unii fani să replice, scandând în urechile poliției și ale publicului respectabil: «Îi urâm pe oameni») și, în fine, erau numiți «așa-ziii suporterii», cei care reprezintă o minoritate, adică, un procentaj foarte scăzut din mulțimea spectatorilor, nefiind interesați de jocul în sine. În mare parte, analiza modului în care presa a tratat problema huliganismului se baza pe lucrările lui Stanley Cohen. Noua «sociologie a devianței» indica faptul că huliganii nu sunt tineri anormali iar întregul fenomen – așa cum se întâmplase înainte cu panica produsă de «Mods and Rockers» – fusese «amplificat» de presa de scandal pentru a-și mări tirajul și a satisface prejudecățile cititorilor ei.

Una dintre cele mai durabile și răspândite prejudecăți, care a atins statutul de mit popular, era formulată astfel: «Pe vremea mea nu se întâmpla așa ceva». Geoffrey Pearson, în a sa *Hooligan: a History of Respectable Fears (Huligan – o istorie a fricilor respectabile)* prezintă un dosar convingător al miturilor legii și ordinii, care demonstrează că oamenii identifică mereu «vremurile de altădată» cu cele al manierelor decente din urmă cu douăzeci-treizeci de ani. Cei preocupați de huliganismul în fotbalul de astăzi idealizează anii de stabilitate postbelică, atunci când peluzele ofereau siguranță și puteai merge liniștit noaptea pe stradă. [...] Fiecare generație și-a creat propriile mituri ale stabilității, îndreptându-și atenția asupra elementelor juvenile, creatoare de dezordine din propria cultură, pentru a dovedi teza. Pearson argumentează în felul următor:

«De-a lungul secolelor am văzut manifestându-se aceleași ritualuri ale dominației locale, probei de putere, bătăilor dintre bandele adverse, ale batjocorii bătrânilor și autorităților și respingerii „intrușilor“, toate fiind ținte tipice ale energiei tinerești și ale răutății agresive. Chiar în contexte sociale extrem de diferite există o continuitate izbitoare între interludiile violente din timpul târgurilor și festivalurilor din epoca pre-industrială, și obișnuitele dezlanțuiri furioase din cursul sărbătorilor moderne sau dezordinea carnavalescă de la sfârșitul săptămânii, la jocurile de fotbal actuale – unde scandalagiul, cu manifestările lui stridente de sprijin local, mascotele, emblemele și aranjamentele corale în tradiția muzicii „rough“, pare încarnarea fidelă a ucenicului gălăgios sau a „Huliganului“ din epoca victoriană târzie.»

Agresiunea de grup este simbolică și ritualizată

Diversele forme de violență sunt endemice în sport iar lupta dintre grupurile de jucători sau spectatori nu este nimic nou. Teritorialismul a fost cheia loialităților în sport ale muncitorimii urbane, exprimate uneori prin acte de violență. În ce măsură este violența juvenilă o «constantă» care variază în timp doar în stil și detaliu? Observația că presa a «amplificat» violența din fotbal pare să fi fost valabilă acum zece sau douăzeci de ani, dar actuala amploare a huliganismului nu pare să fie mult exagerată de presă. Mai recent, presa tinde să subestimeze, dacă se poate spune așa, dimensiunile problemei, să nege huliganilor «oxigenul publicității». Opinia că huliganii învață, de fapt, cum să se poarte din ziare și reflectă apoi imaginea creată pentru ei nu se confirmă în interviurile cu ei. Mai mult, s-ar putea ca natura comportamentului mulțimii să nu fie diferită de cea din trecut doar în stil, ci și în substanță. Teza «continuității», evident, este atractivă pentru istoricul preocupat de aspectele sociale, dar rămân încă niște rețineri și întrebări importante la care nu există răspunsuri concludente. În esență, se pun următoarele probleme: în primul rând, date fiind vechile tradiții ale «dezordinii» și «vietii de bandă», în ce măsură seamănă formele contemporane de violență în sport cu cele anterioare; în al doilea rând, de ce devine meciul de fotbal – stadioanele, împrejurimile, traseele și transportul până și de la meci – locul ales pentru comportamentul huligan? Dacă singura cheie a huliganismului fotbalistic ar fi continuitatea, atunci ar trebui să existe mărturii serioase că forme similare de violență au apărut la meciurile de fotbal de la constituirea Ligii de fotbal. Dacă se pune problema discontinuității, trebuie cercetate presupusele trăsături distinctive ale comportamentului mulțimii în ultima vreme și explicațiile date, ca parte a transformării generale produse în rândurile muncitorimii urbane începând din 1945.

În primul rând trebuie să ne facem o idee clară în legătură cu obiectul explicației. Cine sunt huliganii? Răspunsul este relativ simplu. Judecând după sondaje și condamnări, ei sunt, în mare parte, adolescenți albi din zonele urbane, care au abandonat școala. Huliganii însurați sunt cazuri rare. Cum se manifestă comportamentul un «huligan»? Socio-psihologii au încercat să reperize fenomenul folosind casete video, rapoarte ale «participanților/observatorilor» și interviurile cu huliganii înșiși. Ceea ce reiese din aceste probe este că, de fapt, agresiunea de grup – scandările, amenințările, atacurile – este simbolică și ritualizată. Huliganii traversează etapele violenței, dar prejudiciul adus proprietății sau persoanelor din jur este relativ scăzut. Pericolul vătămării sau al morții apare mai puțin în urma bătăilor dintre grupurile rivale de fani decât din cauza panicii resimțite de public față de atacurile reale sau amenințările lansate. Tragedia de pe stadionul Heysel din Bruxelles, de pildă, a sur-

venit datorită spectatorilor care se îmbrânceau, încercând să fugă de atacurile fanilor beți ai echipei din Liverpool. Nici unul din cei 38 de morți nu a fost omorât direct de huliganii englezi. Problema aici nu este de a exonera comportamentul suporterilor din Liverpool, ci, mai curând, contrariul, adică sublinierea potențialului de risc care există în fiecare săptămână pe stadioanele unde au loc încăierări de proporții între tinerii spectatori. Victimele din Ibrox din 1902, dezastrul de la Bolton din 1946 au fost rezultatul stadioanelor supraîncărcate și dotărilor precare, dar decesele din Heysel s-au datorat huliganilor. Însăși violența fanilor ar putea fi considerată, în mare, simbolică (deși au loc bătăi și, uneori, înjunghieri), dar consecințele potențiale într-un spațiu închis prezintă un pericol real pentru siguranța publică.

Precursori la începutul secolului XX

[...] Ce mărturii există despre acest tip de comportament la meciurile de fotbal înainte de primul război mondial sau în perioada interbelică? Există o multitudine de referințe la incidente violente de diverse tipuri. Fotbalul nu a fost niciodată un sport respectabil și, de la început, mulțimea înjura, țipa, uneori arunca obiecte sau lua cu asalt terenul. Mai există însemnări despre certuri dintre spectatori în parte, mai rar între grupuri de spectatori. Una din cele mai infame dezlănțuiri fotbalistice s-a produs la Glasgow în 1909, când aproximativ 6000 de oameni au invadat terenul în plină desfășurare a meciului. În acest caz, totuși, mulțimea era furioasă că prelungirile nu vor mai fi acordate, iar mânia s-a revărsat mai curând asupra polițiștilor și celor de pe teren, decât asupra celor de pe margine. Desigur, luptele dintre găștile de suporterii ai echipelor Celtic și Rangers erau destul de obișnuite, în special între războaie, cum arată limpede studiul lui Bill Murray, *The Old Firm*. Ceva înrudit cu modelul huliganismului exista de mult în Glasgow ca rezultat al imigrației irlandezilor catolici și comportamentului muncitorimii militante a scoțienilor protestanți. În Glasgow bătăile dintre fani nu erau doar o problemă a tinerimii. Deși tinerii predominau, nu lipseau cei vârstnici, gata să se bată din motive sectare. Atât suporterii celor de la Rangers cât și cei ai echipei Celtic erau organizați în «cluburi de frână» (transport, *nota trad.*) pentru a putea călători la meciurile în deplasare. Scandalurile erau frecvente, căci aceste bande de suporterii itineranți descindeau într-un oraș pentru un meci în deplasare, în special după primul război mondial, când lupta pentru independența Irlandei era în toi. Fanii lui Celtic cântau «The Solider's Song», «Keep the Green Flag Flying» și «God Save Ireland», în vreme ce scriau cu creta lozinci ca «Rebels 2, Black and Tans 0» pe autobuze și trăsuri. Suporterii celor de la Rangers replicau pe măsură, și așa se continua disputa sângeroasă – și continuă până azi.

Incidentele violente erau raportate sumar

[...] Dunning și Murphy au încercat să demonstreze că bandele violente care se manifestau pe stradă și ale căror bufonerie au condus la o serie de investigații alarmate la începutul secolului par să fi fost prezente la meciurile de fotbal de la început. Aceasta este pură speculație, autorii aflându-se pe un teritoriu mai sigur atunci când arată că incidentele violente erau raportate sumar atât de arbitrii, în darea de seamă către Asociația de Fotbal (AF), cât și de presă. O cercetare amănunțită a ziarului *Leicester Mercury*, între 1895 și 1914, a scos la iveală 137 de relatări de incidente violente la scară națională, comparativ cu cele 116, care apar în procesele verbale ale AF. Mai mult, cincizeci și cinci din cele 137 de relatări sunt legate chiar de Leicester, ceea ce sugerează că erau mult mai multe complicații la nivel local decât cele care ajungeau în presa națională sau la AF. De fapt, doar cincisprezece dintre cele 137 de relatări apărute în *Leicester Mercury* sunt prezente în cele 116 procese-verbale ale AF. Și invers, *Leicester Mercury* a relatat doar o fracțiune din incidentele semnalate în procesele verbale ale AF. «Relatarea unui număr, sub limita reală, de ambele părți» a fost un factor important, așa cum subliniază Dunning și Murphy. Oare cifrele nu demonstrează că acest tip de comportament huliganic, comparabil în linii mari cu cel de azi, era larg răspândit înainte de primul război mondial?

Cercetând mai îndeaproape tipurile de comportament ofensiv relatate în *Leicester Mercury*, observăm că descrierea agresiunilor mulțimii, comise în Leicestershire, între 1894-1914, nu dau posibilitatea unei reconstituiri clare a comportamentului mulțimii. Ofensele verbale și dezordinea aparțineau celei mai obișnuite categorii de agresiune, urmate de invadarea terenului sau încălcarea altor reguli. Au fost șaisprezece cazuri de violență fizică sau atac relatate între 1895 și 1914, dar acestea includeau aruncarea cu petarde în jucători și bătăi între spectatori. Ajungând la perioada interbelică, autorii observă că nu s-a semnalat o scădere importantă a numărului incidentelor relatate în presă, în ciuda reputației de bună purtare a mulțimilor din acea epocă. Grosul incidentelor relatate se referă, încă o dată, la limbajul vulgar și comportamentul nesportiv. Autorii încheie afirmând că imaginea îmbunătățită a jocului a atras un public mai larg și mai respectabil, inclusiv mai multe femei. Nu există o modalitate certă de a rezolva problema compoziției mulțimii. În acea vreme nu se strângeau date exacte. Totuși, un lucru este suficient de sigur. Nicăieri în știrile din presă sau în comentariile partidelor de fotbal nu există nici o singură referire la dezvoltarea unei subculturi violente, organizate, a tineretului, legată de fotbal. Aproape sigur, violența individuală, întâmplătoare, era mai răspândită ca azi, dar «huliganismul», cu sensul colectiv, contemporan, nu se producea la meci-

urile de fotbal. Este de neconceput să deduci, din lipsa acuzațiilor, că, inițial, comportamentul huliganic era tolerat în asemenea măsură încât vinovații nu erau nici blamați, nici acuzați. «Argumentul din lipsă de dovezi» nu este valabil, în special pentru epoca victoriană târzie. În a doua jumătate a secolului al nouăsprezecelea s-a simțit o împotrivire din ce în ce mai activă la agresiunile publice minore, cum ar fi comportamentul turbulent, al bețivilor sau jocurile de stradă. Presa moralistă a clasei mijlocii sau autoritățile civile ori din domeniul fotbalului nu ar fi ignorat violența sistematică a bandelor, fie pe stadion, fie în preajma acestuia. Problemele legate de «arabii străzii» și bandele juvenile au preocupat pe cei care au înființat Brigada Băieților, Flăcăii Bisericii și Cercetașii. O recentă istorie orală a elevilor arată cât de vigilentă era poliția cu «zbenquielile zgomotoase». Rapoartele din 1924 ale Ministerului de Interne asupra siguranței terenurilor de fotbal nici măcar nu acorda atenție huliganismului.

De la violența individuală, la agresiunea organizată

Tabloul care apare este unul al numeroaselor cruzimi întâmplătoare și, uneori, al bătăilor dintre indivizi sau grupuri reduse, cu urme vagi de scandaluri sau violențe orchestrate. [...] Denis Brailsford, spectator interbelic și distins istoric al sportului, își amintea cum a mers pentru prima oară la un meci de fotbal împreună cu numeroasa familie a tatălui, compusă în mare parte din mineri și nevestele lor, nucleul unui grup care se ducea cu regularitate la meciurile jucate acasă de echipa din Mansfield. Erau câțiva spectatori veniți de prin alte părți și nu se cânta sau scanda. Totuși, «se înjura, veneau și oameni beți... clătinându-se pe picioare dinspre crășmă, dar reprezentau o minoritate mică-mică și aveai parte de bătăi izbucnind pe neașteptate». Brailsford respinge destul de categoric ideea că agresiunea de grup făcea parte din spectacol, așa cum a ajuns să fie din anii '60. «Nu-mi amintesc de nici o bătaie între mai mult de doi oameni și de noi încurajându-i de obicei, ținându-le hainele până intervenea poliția să-i despartă, și aceste încăierări nu aveau nimic de-a face cu loialități rivale.»

Structura mulțimii era total diferită de cea prezentă. Acesta este miezul problemei. Mulțimea spectatorilor era compusă din grupuri familiale, de prieteni sau colegi de muncă, având tendința de a se așeza în aceeași parte a stadionului, recunoscându-și vecinii din jur. Nu existau peluze unde să se adune tinerii nesupravegheați. Granița dintre «agresivi» și ceilalți – elementele «respectabile», în deplin control – era mai curând marcată prin cantitatea de alcool, înjurături și scuipături, decât prin

violență colectivă. Atunci cum se face că violența individuală întâmplătoare a deschis calea agresiunii organizate și regulate a grupurilor de «margine» (de la peluză), la care asistăm din anii '60? La un anumit nivel, răspunsul la această întrebare este înșelător de simplu. Până în anii '50 numărul de suporteri la meciurile din deplasare (cu excepția «derbiurilor») era limitat de lipsa banilor, în special în rândurile tinerilor muncitori. Dar între 1951 și 1962 salariile săptămânale ale tinerilor au crescut cu 83 la sută. Marea parte a noilor venituri se duceau pe motocicletă, scutere, haine, discuri și cheltuieli pentru fotbal. Acest lucru nu ar fi avut nici o însemnătate dacă nu s-ar fi produs o transformare mai amplă a muncitorimii masculine adulte.

Compoziția mulțimii s-a schimbat

Înjumătățirea masei de spectatori la meciurile de fotbal, care s-a produs între începutul anilor '50 și '80 (de la aproape 40 de milioane la sub 20 de milioane) este rezultatul îndepărtării bărbaților însurați de obiceiul de a-și petrece după-amiezele de duminică urmărind meciul de fotbal pe viu. [...] Astfel, familia, vecinii, sau grupurile de colegi de lucru, vârstnici sau mai tineri, și un mănunchi firav de femei, care par să fi alcătuit unitatea de bază a asistenței între cele două războaie și înainte s-a rupt. Huliganismul juvenil a fost în principal o consecință a prăbușirii tipurilor de control exercitat de vechile familii și de bărbații care aveau timp. Compoziția mulțimii s-a schimbat și, o dată cu ea, s-au dus controlul și supravegherea tinerilor. Pe măsura schimbării structurii de vârstă, spectatorii mai vârstnici căutau să ocupe un număr din cel mai mare de bănci; peluzele erau lăsate «flăcăilor». Cum găștile de suporteri locali se înfruntau cu grupurile rivale itinerante, segregarea interioară a stadionului, pe criteriul vârstei, s-a amplificat. Bărbați vârstnici, care încă doreau să urmărească meciurile pe viu, au învățat să evite ambele peluze, și cu scăderea bruscă a asistenței, nu era dificil să găsești un loc relativ sigur, la tribună. Astfel, procesul a fost impulsiv. Huliganismul și segregarea s-au întărit reciproc.

Atât despre «cum» a apărut huliganismul. Ce se poate răspunde la «de ce»? Chiar dacă adoptăm punctul de vedere etnologic, după care tinerii sunt animale care se luptă din nevoia de a elimina agresiunea prin joc, într-un mod inofensiv – presupunere implicând rezolvarea pe cale ocolită, prin dispută – rămâne să explicăm forma specifică de huliganism începând din anii '60. De ce oare identitatea de grup și-a găsit această modalitate de exprimare și nu alta? Ce sensuri sociale, dacă sunt, pot fi detectate în aplauzele sincronizate și amenințările de agresare? Comportamentul huliganic este mult mai complicat decât s-ar crede. De exemplu, s-a descoperit că fanii echipei Oxford United au un repertoriu de peste 250 de sloganuri scandate, bine

puse la punct, variind de la «Vom câștiga Liga, tra, la, la, la» până la «O să vă crăpăm capetele cretine» – salutul favorit adresat fanilor din alte părți. Interpretările care văd în huliganism un protest conștient împotriva condițiilor mizere din orașe, a perspectivelor reduse de lucru, deși sunt deseori agreate de politicieni, sunt facile. Ca fenomen, huliganismul contemporan a apărut în anii '60, perioadă de prosperitate fără egal, cu o rată scăzută a șomajului, și a continuat în timpul recesiunii, atât în zona de nord, în plină criză, cât și în sudul care s-a bucurat de o relativă prosperitate. Huliganii din sud, care au slujbe, cântă celor din nord, în special celor din Liverpool: «N-o să pui tu mâna pe nici o slujbă». Nici fanii înșiși nu se percep ca parte angajată într-un fel de rezistență, directă, pe față, a clasei muncitoare față de transformarea fotbalului într-o mare afacere, pe bani grei.

Comunitatea surogat

Ideea de teritorialitate și comunitate este punctul central al fenomenului. Adevseea huliganii au grijă să fugă de escortele poliției și să se strecoare neobservați în teritoriile rivale. Uneori tinerii suporteri ai Arsenalului se dau jos din tren la sud de Tamisa și pătrund în teritoriul cartierului Chelsea, dincolo de podul Wandsworth. Într-un fel, acest lucru se întâmplă de secole. Dacă o definim cu atenție, teza continuității nu este lipsită de merite. Fotbalul tradițional a fost expresia bravurii masculine și mândriei sătești, autorizate de cutumă și supravegheate cu îngăduință de adulți. În timpul industrializării, aceste jocuri și «bandele de tineri» au fost fie înăbușite, fie marginalizate. Ceea ce sociologii epocii eduardiene numeau «viața de băiat» exista la nivelul informal al bandelor de stradă sau, la un nivel mai respectabil, în mișcarea «tinerilor de club». Pentru muncitorime, punctul esențial era constituirea unei culturi urbane stabile, segregată pe criteriul sexului, în care băieții «învătau» cum să devină bărbați. Acest tip de socializare includea, de exemplu, descoperirea manierei de a bea fără să ajungi într-o stare de beție degradantă, fără leac, cum să iei în zeflemea și când să riști să te bați. Bărbații au transmis aceste lucruri mai departe, fiilor și ucenicilor. Deși comportamentul public al grupurilor de tineri era grosolan și agresiv, întotdeauna exista contraponderea din sânul culturii masculine. Rivalitățile dintre bandele străzii erau ținute între anumite limite, dincolo de lumea distracțiilor celor adulți. Din anii '50, vechile legături de solidaritate din interiorul culturii muncitorești au dispărut, așa cum s-a întâmplat cu multe dintre comunități. Rețelele de cartiere au fost distruse prin reurbanizare. Fiii sunt mult mai puțin înclinați să-și urmeze tații sau alte rude masculine, în aceeași meserie sau loc de muncă. Din anii '50, fotbalul

a ajuns să ofere tinerilor un fel de comunitate surogat: se identifică prin club și ocupă «marginea», peluza, chiar dacă s-au mutat în blocuri turn, la kilometri distanță.

Apartenența la comunitatea muncitorească era un lucru de la sine înțeles pentru tații lor. Muncitorii din generațiile trecute simțeau mai puțin nevoia să afirme cine și ce sunt. Moșteneau o solidă cultură de clasă și continuau să trăiască în ea. Nu erau împinși de profesorii lor să obțină succese școlare sau de companiile de publicitate să participe la societatea de consum, unde diferențele de clasă sunt estompate prin posedarea bunurilor materiale. Huliganismul este, parțial, afirmarea «tăriei» și a atașamentului față de teritoriul local, pe care băieții le văd drept trăsături tradiționale ale clasei lor. Acest lucru pare să fi stat în spatele fenomenelor *skin-head* și *boot-boy*, parte a huliganismului în fotbal. Rași în cap, spre deosebire de studenții pletoși din clasa mijlocie sau de cântăreții pop, cu cizme grele de muncitor și bretele, păreau o caricatură a lumii pe care părinții lor o părăsiseră. Perpetuau vechile tradiții în maniere noi. Fotbalul a devenit singura și cea mai importantă preocupare. Studiarea comunității și interviurile luate de Robbins și Cohen tinerilor suporterii ai Arsenalului, într-o zonă de locuințe degradate, confirmă această impresie. Băieții vorbeau cu nostalgie despre modul în care bătăile făcuseră parte din lumea taților, despre cum «bătrânul Macclory, la nunta surorii lui, pe jumate matol, se luase de toți bărbații din numeroasa lui familie, și încă avusese timp să mai ceară o bere». Tânărul Neil povestea cum «într-o zi, bătrânul Allen, pentru că făcuse un pariu, a tras o linie pe podeaua barului Black Horse și i-a provocat pe toți nou-veniții să o treacă». Copiii lor vor vorbi oare cu aceeași nostalgie despre vremurile în care tăticii lor conduceau «asaltul celor din North Bank împotriva „Cocioabelor“ din Chelsea»?

Grupurile cripto-fasciste își răspândesc ideologia cu ajutorul fotbalului

[...] Idealurile clasei mijlocii de a «juca jocul» au fost întotdeauna străine culturii dure muncitorești. Tinerii dezrădăcinați din zonele urbane au luat ca punct de plecare și au consolidat această atitudine fizică intransigentă față de jocuri, transformând-o într-o subcultură mai agresivă și mai organizată. Unii dintre cei mai violenți suporterii ai echipei West Ham provin din orașele satelit din nordul Londrei sau din orașe noi ca Harlow sau Thamesmead. Un tânăr curier de la Poștă descria în următorii termeni ce credea el că i-a adus pe tineri la stadionul Highbury: «Succesul nu este totul, mai curând e vorba de unde locuiești, cu ce echipă ții, unde locuiai înainte de a te muta... te întorci acolo, îți sprijini vechea echipă». Când un grup și-a pierdut vechiul teritoriu, acolo unde s-au instituit tradițiile, fotbalul oferă celor tineri un sub-

stituit *simbolic* în inima vechii comunități. A sprijini West Ham-ul înseamnă să rămâi un membru al comunității din East-End, să mergi la cârciuma Boleyn, lângă Upton Park, și să «fierbi de furie» împotriva suporterilor rivali sau al imigranților. «Fiecare dintre cei aflați de partea noastră pufnea și-i trimetea în mă-sa pe *pakii*», remarca aprobator un huligan. «Îi vezi cum stau toți adunați, vorbind toți în limba aia și n-ai de und' să știi de nu vorbesc de tine... Ca ăla, curul ăla negru din Calcutta de la mine, de la fabrică.» Limbajul vulgar anti-rasial este răspândit în zona peluzelor. Jucătorii negrii trebuie să îndure la nesfârșit zeflemeaua, exceptând cazul în care unul marchează un gol în favoarea echipei susținute de huligani. În ochii huliganilor albi, pakistanezii poartă stigmatul prosperității, limbii diferite, folosirii în mică măsură a forței fizice, și interesului redus pentru fotbal. Rasismul pare să fi devenit unul dintre aspectele distincte și periculoase ale violenței actuale în fotbal, comparativ cu formele anterioare de turbulență și, a început să se răspândească și în crichet. Frontul Național și alte grupuri marginale cripto-fasciste încearcă în mod deliberat să folosească fotbalul ca mijloc prin care să își răspândească propria ideologie în rândurile tinerilor muncitori albi și în mod intenționat au ales ca ținte cluburi ca West Ham și Millwall.

Incidente mult mai serioase în alte țări

[...] Oricât ar fi de serioasă problema huliganismului, trebuie să păstrăm proporțiile. Doar o minoritate a tineretului din orașe se dedă unui astfel de comportament. Într-o serie de țări africane și sud-americane au avut loc incidente mult mai serioase, în care au fost uciși mulți oameni. În unul din cazuri s-a declarat război, pornind de la disputele asupra unei partide. Chiar într-o societate, care nu are în aparență probleme cu «huliganismul», cum e Franța, a existat o tradiție viguroasă a dezordinii înainte, în timpul și după meci, în special în rândurile jucătorilor de rugby din sud-vest. Olanda a cunoscut și ea confruntări violente între echipele din Amsterdam și Rotterdam și fanii acestora; clubul suporterilor echipei Borussia Dortmund are legături cu neo-naziștii, iar dreapta fascistă din Italia a încercat să-i infiltreze pe «ragazzi di stadio», cum sunt numiți așa-ziișii «Luptători», suporterii ai echipei Juventus. Violența în fotbalul american este notorie. Jucătorii echipei virtual invincibile de la Yale, la începutul secolului, înainte de meci obișnuiau să-și înmoaie tricourile în sânge de la abator. Fotbalul american a fost descris drept exercițiu în «violența controlată». Atât baseball-ul cât și fotbalul american abundă în incidente «huliganice». În 1976, la Foxboro, «un fan a furat scaunul cu roțile al altuia, treizeci au fost spitalizați, unul înjunghiat. Doi au murit de *infarct*... și, în timp ce un polițist încerca

să-l aducă la viață pe altul care suferise un infarct, un fan s-a uşurat pe amândoi». «Mamă, îmi dai voie să-l pocnesc pe arbitru, pot să-l pocnesc chiar acum», era o parodie a comportamentului mulțimii la meciurile de baseball, publicată în *Washington Critic*, în 1886. Huliganismul este mai dezvoltat și mai obișnuit în Anglia decât în altă parte, dar nu se limitează la Anglia. Și nici violența nu se limitează la fotbal. Spectatorii meciurilor de rugby, persoane destul de respectabile, închid ochii la bătăile de pe teren.

O similitudine frapantă cu războaiele ritualice

[...] Prin urmare, huliganismul în fotbal nu poate fi explicat în termenii unei simple continuități sau ai rupturilor bruște; localizarea și formele specifice de război juvenil sunt noi, dar fenomenul însuși e de când lumea. De aceea contrariază. O față a huliganului este total tradițională. Când tinerii suporterii scandează «Vom alerga în jurul Pompeiului cu ion-al nostru atârând, cântând l-am făcut mai mare ca al vostru», sau alte versulețe scatologice, ușor schimbate pentru a le potrivi locului și timpului, nu comit nimic nou. Acest tip de vulgaritate vine din Rabelais și de mult mai departe. Același tip de comportament a apărut în relatarea unui domn care s-a plâns comitetului local pentru «Un Fotbal Mai Bun»: «Am făcut o vizită la toaleta de la New Stand. După două minute am primit un duș cu ceai fierbinte și cu sortimente variate de prăjituri din toaleta vecină. Apoi câteva artificii Hopa-Mitică au venit pe deasupra, unul ajungându-mi în chiloți. De-abia îl aruncasem în toaletă că a explodat și am fost împrôșcat cu tot ce era în closet. În acel moment am auzit un hohot răgușit de râs.» Acest incident suspect de hilar sună de parcă ar fi o relatare stilizată, așa cum par multe din incidentele cu huligani. Ele sunt anecdote arhetipale, care apar iar și iar sub o formă sau alta.

[...] Un antropolog care, din întâmplare, călătorea pe feribotul unde a avut loc bătaia dintre fanii echipei Manchester United și cei ai West Ham-ului, a remarcat o similitudine frapantă cu ritualul războinic al societăților tribale. «Se părea că le făcea o enormă plăcere să facă zgomot, să se repeadă pe neașteptate în josul și susul scârilor, să pună în funcție stingătoarele de incendiu, să arunce sticla sau paharul care le cădea în mână.» În acest timp «trăiau un moment al transcendenței comunitare alături de alți camarazi».

Ținta unui vag resentiment?

Unde am ajuns deci? La o rămășiță pre-industrială sau la un rău contemporan? Condițiile speciale create de deplasările în teritoriu și retragerea supravegherii din partea adulților, fenomene mai accentuate în Anglia decât în alte părți ale Europei Occidentale, unde familia – ca unitate recreațională – este mai puternică, au înrăutățit mai mult problemele aici și nu în alte părți; aceasta a dus la crearea «marginilor» care, la rândul lor, au tendința să atragă o redusă zonă de margine, fascistă și psihotică. Huliganismul nu constituie un fenomen unic, ci o suprapunere de fenomene: dezordinea tradițională, noile forme de agresiune teritorială, stilurile tinerilor, atât cele inventate, cât și cele reflectate în presă. Toate acestea se combină cu un resentiment față de minoritățile etnice, din partea celor care văd fotbalul ca modalitate de reafirmare a mândriei naționale. Șovinismul, la scară națională și locală, este miezul huliganismului iar fanii englezi par să găsească în străini ținta unui vag resentiment față de diminuarea locului Angliei în lume. Fotbalul a devenit un substitut al patriotismului pentru tinerii ostili, semi-educați, pentru tinerii muncitori albi care aparțin unei națiuni respectate și temute în urmă cu o generație. Bătăile de stradă și certurile sătești cu ocazia meciurilor de fotbal erau atât de legate de societatea «tradițională» încât am impresia că uităm cum viața socială modernă este relativ civilizată. Există continuități pregnante între riturile violenței în Anglia contemporană și perioadele anterioare. Dar *formele specifice de huliganism sunt noi*; mulțimea de spectatori de fotbal nu era segregată prin vârstă înainte de anii '60; tineretul nu se aduna în cluburile de fotbal ca și cum ar fi fost teritoriul lor – aveau la dispoziție un teritoriu mai mare și comunitatea pe care o împărțeau cu rudele masculine mai vârstnice. Atunci când aveau loc bătăi la meciuri, presa nu le anunța cu accente dramatice. Toate aceste trăsături s-au combinat pentru a crea problema contemporană; huliganismului exemplifică la perfecție dificultatea de a lămuri și desface vechiul de nou în istoria socială.

În românește de Madga TEODORESCU

Din Richard Holt, *Sport and the British. A Modern History.*

Seria *Oxford Studies in Social History,*

Coordonator Keith Thomas, Clarendon Press, Oxford, 1989.

Cu permisiune de la Oxford University Press.